

ROZPRAWY

EUGENIUSZ IWANOYKO

EMBLEMATYCZNE SOBIESCIANA GOTFRYDA PESCHWITZA

W polskiej emblematyce barokowej, obejmującej zarówno literaturę, jak i sztuki plastyczne, ważną rolę odgrywał Gdańsk. Tu powstawały najliczniejsze projekty dekoracji i budowli okolicznościowych realizowanych w tym mieście i w stolicy, tu drukowano pisma ulotne upamiętniające uroczystości miejskie, opatrując je dokumentacją graficzną, tu wydawano dzieła polskich pisarzy obficie ilustrowane, tu wreszcie bito i odlewano liczne medale emblematyczne¹.

W repertuarze gdańskich emblematów — dalekich jeszcze od pełnego ogarnięcia — dążono środkami artystycznymi i psychologicznymi, by w wyobraźni odbiorcy utrwalić i zaktualizować wydarzenia oraz kojarzące się z nimi myślowo i uczuciowo treści. Starano się w nich skonkretyzować, za pomocą współdziałania obrazu i słowa, syntetyczny wizerunek bohatera czy idei, a także prezentowanych przez emblematy wartości.

Zgodnie z jedną z reguł o kształtowaniu wypowiedzi emblematycznej zawierają one „enklawy semantyczne” przeważnie dwuczłonowe, w których akcent decydujący spoczywa na obrazie². Pierwszy człon, rebusowo zaszyfrowany obraz rzeczy czy postaci, uzupełniany jest przez drugi — eksplikację słowną, niezbędną dla syntetycznego interpretowania kontekstu całości. W zespole znaków i napisów ważną rolę odgrywa-

¹ Obszerny wykaz literatury dawnej i współczesnej, łącznie z drukami gdańskimi zawiera praca J. Pelca, *Obraz-Słowo-Znak, studium o emblematkach w literaturze staropolskiej*, Wrocław 1973; wyłącznie ilustrowane druki omawia A. Kurkowska, *Grafika ilustracyjna gdańskich druków okolicznościowych XVII wieku*, Wrocław 1979 — gdańskie medalierstwo w aspekcie emblematycznym jest aktualnie przedmiotem badań Marii Stahr (Muzeum Narodowe w Poznaniu). Wiele cennego materiału wnosi J. Śliziński, *Jan III Sobieski w literaturze narodów Europy*, Warszawa 1979.

² M. Wallis, *Napisy w obrazach*, *Studia Semiotyczne* II, 1971, s. 39 - 43.